

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

© 2016 **КАРАСЬОВА Н. А.**

УДК 338.43; 339.14

Карасьова Н. А. Інфраструктурне забезпечення експортної діяльності в аграрному секторі

Цілями статті є дослідження функціональних характеристик інфраструктури експортоорієнтованої діяльності аграрного сектора та формування концептуальних принципів модернізації відповідного структурного елемента національної економіки. Аналізуються основні складові ринкової та товарної інфраструктури, стан і перспективні напрямки розвитку. Визначено функціональні характеристики інфраструктури в контексті експортоорієнтованої діяльності, систематизовано неприбуткові та спеціалізовані центри сприяння експорту в аграрному секторі, визначено основні проблемні аспекти функціонування виробників-експортерів крізь призму невідповідного рівня розвитку інфраструктури. Охарактеризовано головні принципи формування та розвитку сучасної інфраструктури для забезпечення експортоорієнтованої діяльності аграрного сектора, серед яких: активізація біржової діяльності торгівлі, модернізація логістичних мереж, забезпечення розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, розвиток національної сертифікаційної системи тощо.

Ключові слова: інфраструктура ринку, аграрний сектор, експортоорієнтована діяльність.

Рис.: 3. **Бібл.:** 16.

Карасьова Наталія Анатоліївна – кандидат економічних наук, докторант Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (вул. Героїв Оборони, 10, Київ, 03680, Україна)

E-mail: nkarasyova@rambler.ru

УДК 338.43; 339.14

UDC 338.43; 339.14

Карасева Н. А. Инфраструктурное обеспечение экспортоориентированной деятельности в аграрном секторе

Целями статьи является исследование функциональных характеристик инфраструктуры экспортоориентированной деятельности аграрного сектора и формирование концептуальных принципов модернизации соответствующего структурного элемента национальной экономики. Анализируются основные составляющие рыночной и товарной инфраструктур, состояние и перспективные направления развития. Определены функциональные характеристики инфраструктуры в контексте экспортоориентированной деятельности, систематизированы неприбыльные и специализированные центры содействия экспорту в аграрном секторе, определены основные проблемные аспекты функционирования производителей-экспортеров сквозь призму несоответствующего уровня развития инфраструктуры. Охарактеризованы главные принципы формирования и развития современной инфраструктуры для обеспечения экспортоориентированной деятельности аграрного сектора, среди которых: активизация биржевой деятельности торговли, модернизация логистических сетей, обеспечение развития сельскохозяйственной обслуживающей кооперации, развитие национальной сертификационной системы и др.

Ключевые слова: инфраструктура рынка, аграрный сектор, экспортоориентированная деятельность.

Рис.: 3. **Библ.:** 16.

Карасева Наталья Анатольевна – кандидат экономических наук, докторант Национального научного центра «Институт аграрной экономики» (ул. Героев Оборони, 10, Киев, 03680, Украина)

E-mail: nkarasyova@rambler.ru

Karasova N. A. Infrastructural Ensuring the Export-Oriented Activity in the Agrarian Sector

Objectives of the article is studying the functional specifications of infrastructure of the export-oriented activities of the agrarian sector and formation of the conceptual principles of modernization of the corresponding structural element of the national economy. The main components of both the market and the product infrastructure, status and the future directions of development are analyzed. The functional characteristics of infrastructure have been identified in the context of the export-oriented activities, the unprofitable and specialized centers for promoting exports in the agrarian sector have been systematized, the main problematic aspects of functioning of the producers-exporters have been determined through the prism of an inappropriate level of infrastructure development. The main principles of formation and development of the contemporary infrastructure to ensure activities of the export-oriented agrarian sector have been characterized, among which are: enhancing the trade exchange activities, modernization of the logistics networks, ensuring the development of agrarian servicing cooperatives, development of a national certification system, etc.

Keywords: market infrastructure, agrarian sector, export-oriented activity.

Fig.: 3. **Bibl.:** 16.

Karasova Nataliia A. – PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree of the National Science Centre «Institute of Agricultural Economy» (10 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: nkarasyova@rambler.ru

Нарощування продуктивності й обсягів експорту аграрного сектора національної економіки, а також підвищення рівня інтегрованості у світову господарську систему розкривають перед Україною широкі можливості у реалізації експортного потенціалу. Однак однією з нагальних проблем швидкої адаптації та освоєння нових ринків збуту є нерозвиненість ринкової та транспортної інфраструктури, що призводить до збільшення вартості виробництва, високих втрат продукції під час транспортування або зберігання, втрат часу й ресурсів під час пошуку контрагентів тощо. Актуальність теми зумовлена важливістю

У наукових колах протягом певного періоду вже ведеться конструктивний дискурс відносно проблеми

розвитку інфраструктури аграрного ринку. Так, у роботах С. Майстро [8], О. Шмиги [15] визначаються теоретичні засади функціонування інфраструктури аграрного сектора. В. Черемис [14] досліджує інфраструктуру як чинник нарощування виробничого потенціалу регіону, а М. Терещов [12] оцінює її як шлях підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. О. Алейнікова [1], О. Головачова [4] займаються вивченням проблем та механізмів формування ринкової інфраструктури. На нашу думку, ефективність функціонування ринкової та транспортної інфраструктури є однією з детермінант розвитку експортоорієнтованої діяльності, і тому метою дослідження є визначення функціональних характеристик інфраструктури експортоорієнтованої діяльності аграр-

ного сектора та формування концептуальних принципів модернізації відповідного структурного елемента.

Інфраструктуру аграрного сектора доцільно розглядати в контексті єдиного агропромислового комплексу. Зокрема, О. Шмига визначає інфраструктуру АПК як сукупність допоміжних ланок і установ, які забезпечують ефективне функціонування аграрної економіки. До інфраструктури АПК автор відносить установи оптової торгівлі (товарні біржі, оптові ринки, торгові доми, ярмарки, аукціони), підприємства роздрібною реалізації продукції АПК (міські та сільські ринки, магазини роздрібною торгівлі, підприємства громадського харчування), транспортні підприємства, складські господарства, підприємства зв'язку, органи стандартизації, сертифікації, фінансові установи, науково дослідні інститути [15, с. 7]. У даному контексті інфраструктура включає широке коло різних інститутів, переважно внутрішнього масштабу, що обслуговують основне виробництво. Основними проблемами інфраструктурного забезпечення експортних операцій суб'єктів аграрної сфери науковці визнають: відсутність конкурентного ринку збуту с/г продукції особистих селянських і фермерських господарств, яка становить понад 80% виробництва; відсутність цільових програм, що фінансуються з місцевих і державного бюджетів для закупівлі обладнання, техніки та причіпного знаряддя, що дало б можливість діяти і розвиватися новоствореним аграрним підприємствам, які надають послуги; недостатня забезпеченість обладнанням заготівельнозбутових і переробних під-

приємств, сервісні кооперативи потребують оновлення існуючої матеріальної бази, яка сформована за рахунок зношеної техніки, що часто виходить з ладу та потребує ремонту [9, с. 159]. Автор Л. Климук наголошує, що формування інфраструктури аграрного ринку повинне здійснюватися за умови синхронного розвитку трьох його складових: маркетингової, фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної, які, залишаючись самостійними і маючи власну функціональну спрямованість, постійно взаємодіють та взаємно доповнюють одна одну [7, с. 6]. Така позиція є достатньо обґрунтованою, особливо в межах внутрішнього ринку. Однак виклики сучасного міжнародного ринку потребують відповідного високотехнічного та фахового забезпечення просування експортного потоку, що додатково акцентує вагому функціональну значущість інфраструктури (рис. 1).

Серед функціональних характеристик інфраструктури експортної діяльності суб'єктів аграрного сектора варто виділити інформаційно-консультаційне забезпечення, експертний супровід, маркетинг, транспортне та фінансове забезпечення. У частині інформаційно-консультаційного забезпечення суб'єкти ЗЕД потребують інформації щодо можливостей виходу на іноземні ринки, аналітичних досліджень у межах конкретного товаропотоку, особливостей міжнародних контрактів, існування пільг, квот, митних платежів, ліцензій, умов місткості зовнішніх ринків, їх асортименту та особливостей торгівлі і т. ін. Експертний супровід використовує кожен з учасників експортної діяльності у

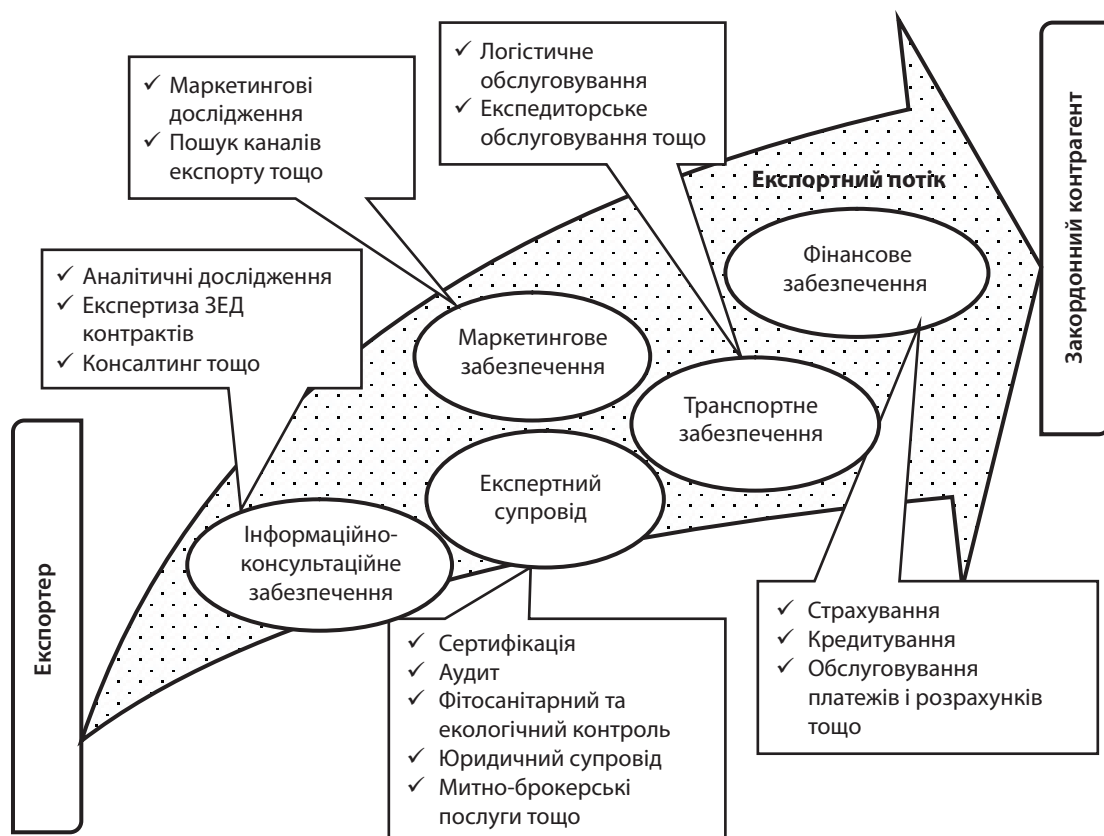

Рис. 1. Функціональні характеристики інфраструктури в контексті експортоорієнтованої діяльності

Джерело: розроблено автором.

зв'язку з необхідністю дотримання вимог міжнародного права і узгодження інтересів сторін. Маркетингове забезпечення використовується з метою систематичних досліджень цільових міжнародних ринків та внесення коректив у номенклатуру товару згідно з актуальними потребами. Транспортне забезпечення у переважній більшості випадків покладається на транспортні та логістичні підприємства, які здійснюють перевезення товару та беруть на себе відповідні зобов'язання згідно з обраними умовами Інкотермс. Фінансове забезпечення залежить від обраної страхової й кредитної програм, обслуговуючого банку та форми міжнародних розрахунків, які використовуються контрагентами експортної операції.

У процесі підготовки і провадження експортних операцій інфраструктурне забезпечення може бути як послідовним (попередній аудит, сертифікація і підготовка документів, а потім транспортування і здійснення розрахунків), так і постійним (маркетингові дослідження, консультації, юридичний супровід тощо). Проте, незважаючи на послідовність обслуговуючих операцій, інфраструктурне забезпечення залишається суцільним і систематичним протягом усього періоду експортування.

Експортна діяльність суб'єктів аграрного сектора здійснюється у площині особливих умов, тому просування продукції на експорт має здійснюватися за сприяння низки специфічних установ, які, передусім, є компетентними у міжнародних відносинах, мають відповідні повноваження, володіють достатніми ресурсами та здатні забезпечити ефективні експортні потоки. Науковці традиційно виділяють такі основні інфраструктурні елементи експорту сільськогосподарської продукції: аграрні товарні біржі, оптові ринки, агроторгові дома, аукціони, виставки ярмарки, транспортні підприємства, складські господарства, логістичні та експедиторські компанії, обслуговуючі кооперативи, органи стандартизації та сертифікації, фінансові установи, науково-дослідні центри, інформаційні та освітні установи тощо. Необхідно відмітити, що, зважаючи на

системну неплатоспроможність суб'єктів господарювання аграрної сфери, цілком виправданою альтернативою окремих інфраструктурних установ є неприбуткові центри сприяння експортної діяльності, які створюються і функціонують з ініціативи самих експортерів, держави чи громадських організацій (рис. 2).

Ключовим елементом інфраструктури експортної діяльності в аграрному секторі є установи, які забезпечують пошук каналів збуту. Передусім, це ярмарки, аукціони й виставки, а також аграрні товарні біржі, агроторгові дома й зовнішньоторгівельні фірми. Однак Міністерство економічного розвитку і торгівлі України оприлюднює інформацію про 5–7 міжнародних виставок щороку [3], що для держави з потужним аграрним потенціалом є вкрай недостатнім. Водночас, як стверджують експерти, на вітчизняному товарному біржовому ринку досі відсутня система відповідальності та механізм захисту законних прав та інтересів інвесторів, система гарантування виконання зобов'язань за угодами, сучасні біржові технології та обіг довгострокових контрактів [13, с. 250]. Відтак, обсяг продукції, що реалізується через ці інституції, незначний (фактично працює половина з усіх створених агроторгових домів, майже не проводять аукціонної торгівлі живою худобою, обмежена кількість форвардних та ф'ючерсних угод на біржах) [9, с. 158].

Важливим елементом експортної діяльності є логістика та транспортна інфраструктура. На глобальному рівні якість транспортної інфраструктури оцінюється за допомогою Індексу ефективності логістики, який включає ефективність митної адміністрації, якість інфраструктури та своєчасність відвантаження товару і розраховується у межах від 0 до 5. Згідно звіту МБРР «Connecting to Compete 2014» [16] Україна за даною оцінкою зайняла 61 місце у рейтингу з індексом 2,95 серед 160 країн та знаходиться у топ-10 нижче середнього. Проблемним є відставання від країн-лідерів за якістю портів, залізничного сполучення, автошляхів, масштабами використання інформаційних технологій, що до-

Рис. 2. Основні елементи інфраструктури експортної діяльності аграрного сектора

Джерело: розроблено автором.

зволяє створювати ефективні транспортні мережі. Суттєвого вдосконалення потребує діяльність транспортних операторів та митних брокерів, адже низька якість їхніх послуг негативно впливає на ефективність процесу відстеження вантажу та вчасної його доставки до пункту призначення [2]. На рис. 3 наведені складові індексу ефективності логістики в Україні та їх оцінка.

Рис. 3. Ефективність логістики в Україні, 2010–2014 рр.

Джерело: сформовано автором.

З рис. 3 видно, що динаміці підвищення флективності логістики в Україні притаманні повільні темпи. В умовах хронічного дефіциту бюджету державна політика повинна взяти курс на зміцнення та розвиток державно-приватного партнерства. З точки зору правового забезпечення в Україні зроблено важливий крок вперед з прийняттям Закон України «Про державно-приватне партнерство» та Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 рр., що забезпечує рамки взаємодії держави та бізнесу. Позитивним моментом є підписання меморандуму між Україною та Китаєм про співпрацю з підтримки пріоритетних проектів у сільському господарстві [6], згідно з яким сума китайських інвестицій в український АПК становитиме понад 2,6 млрд дол. США. Цей фундамент може бути використаний, передусім, для модернізації та розвитку портової інфраструктури, мереж холодильних, складських та інших перевалочних приміщень. Однак, незважаючи на високу зацікавленість бізнесу в участі у проектах державно-приватного партнерства, активної співпраці з боку влади не відбувається внаслідок дефіциту бюджетних коштів та складності механізму їх виділення, наявності проблем у відносинах між органами державної влади і приватним сектором під час проведення погоджувальних процедур, низького рівня захисту прав власності інвесторів та довіри громадян до органів державної влади, неналежне кадрове забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування фахівцями у сфері державно-приватного партнерства тощо.

Одне з найважливіших значень в інфраструктурі експортних операцій належить органам стандартизації і сертифікації, адже 60% в структурі нетарифних обмежень займають технічні вимоги, санітарні та фітосанітарні норми, тому на національному рівні повинна функціонувати ефективна сертифікаційна система з

оптимальною кількістю уповноважених сертифікаційних організацій і аудиторських фірм (бажано міжнародного масштабу (Deloitte, PwC, EY, KPMG)), що підтверджують дотримання умов виробництва та фінансового стану контрагентів. Як показує світова практика, найбільш проблемною та важкодоступною процедура сертифікації та аудиту стає для фермерських господарств. Однак, враховуючи реалії України, коли майже 70% сільськогосподарських товарів на внутрішньому ринку виробляється саме господарствами малих і середніх розмірів, а один з основних акцентів Державної стратегії реформ аграрного сектора «3 + 5» ставиться на малих та середніх фермерів, державна сертифікаційна система повинна формуватися на принципах найбільшого сприяння та врахування особливостей ведення дрібного підприємства. Основними принципами формування та функціонування національної сертифікаційної системи, на нашу думку, є:

- 1) повнота та доступність інформаційного та навчально-тренінгового забезпечення імплементації стандартів, необхідних виробникам для здійснення експортоорієнтованої діяльності;
- 2) розробка механізму просування інформації відносно стандартів переробних підприємств, великих агрохолдингів та агротрейдерів до фермерських господарств для адаптації закупівельної продукції та створення можливостей непрямого експорту для малих і середніх фермерів;
- 3) гарантування доступної вартості процедур сертифікації та маркування. Для малих і середніх господарств це може бути реалізовано через проекти групової сертифікації для фермерів, які, наприклад, працюють в одному регіоні, що дасть можливість скоротити виробничі витати

Важливою складовою в інфраструктурному забезпеченні експортоорієнтованої діяльності є консалтинг для суб'єктів ЗЕД, який включає: проектний менеджмент експорту; бізнес-планування; підбір підрядників і профілювання контрактів; реінжиніринг бізнесу; розробка концепцій і стислих презентацій проектів для покупців тощо.

Стосовно фінансово-кредитного обслуговування, то вітчизняні банківські установи, лізингові та факторингові компанії активно переймають світовий досвід та накопичили достатню практику для здійснення експортних і супутніх їм операцій: зарахування та обмін валют, розрахунки за допомогою інкасо та акредитивів, здійснення передоплат, видача гарантій, міжнародне кредитування, міжнародний факторинг тощо. Однак аграрна сфера потребує пільгових умов фінансування і кредитування, тому доцільним є запровадження пільгових програм у практику фінансового обслуговування зовнішньоекономічних операцій.

Беззаперечно важливим елементом інфраструктури, що забезпечує експортоорієнтовану діяльність аграрного сектора, є науково-дослідні установи, які покликані гармонізувати вітчизняне та міжнародне законодавство, організовувати, постійну розробляти та вдосконалювати існуючі механізми і системи вироб-

ництва, просування і збуту продукції, підготовку висококваліфікованих і компетентних кадрів (наприклад, Регіональний центр міжнародних проектів і програм, м. Харків, який створено Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, Харківською обласною державною адміністрацією, Харківською обласною радою та Асоціації органів місцевого самоврядування Харківської області [10]). Ця складова інфраструктури є непрямую в ланцюгу експортної операції, але потребує вагомій державній підтримки і стимулювання з метою сприяння експорту сільськогосподарської продукції згідно стратегічних напрямів розвитку держави.

У цілому усі зазначені елементи вітчизняної інфраструктури експортних операцій наразі досягли певного рівня свого розвитку і використовуються експортерами для супроводження їх господарської діяльності, однак їх послуги інколи непомірно дорогі, а якість наданих послуг не завжди виправдана. У зв'язку з цим, з метою сприяння розвитку експорту в Україні, створюються та функціонують різні об'єднання підприємств і фізичних осіб у вигляді асоціацій, спілок, фондів, кооперативів. Сприяння експорту такими асоціаціями охоплює консультування, підготовку аналітичних досліджень, виставкову діяльність, вивчення торговельних обмежень та технічних бар'єрів, фінансову підтримку та інші умови операції. Зареєстровані в Україні асоціації за ступенем уваги до проблем експорту можуть бути класифіковані таким чином:

а) асоціації товаровиробників, що мають на меті стимулювання продажів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках (наприклад, Асоціація виробників тютюнових виробів «Укртютюн»);

б) асоціації підприємств сфери зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), які здійснюють інформаційну та іншу підтримку зовнішньоекономічних операцій (наприклад, Українська асоціація імпортерів та експортерів);

в) безпосередньо асоціації експортерів (наприклад, Укр'ясомолекспорт).

За рівнем спеціалізації асоціації поділяються на галузеві (наприклад, Асоціація виробників, експортерів та імпортерів кераміки) та міжгалузеві (сприяють розвитку зовнішньої торгівлі підприємств будь-якої галузі, як, наприклад, Торговельно-промислова палата України) [11, с. 172].

Окремої уваги заслуговує практика створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів за зразком зарубіжного досвіду. Зокрема, як зазначає Т. Зіньчук, шведські кооперативи практично на 100% покривають вітчизняний експорт молока і молочних продуктів, а також більше, як на 75% – зерна та яєць, а у Німеччині всі сільськогосподарські кооперативи входять до складу Німецької Райфазенівської спілки – найпотужнішого кооперативного об'єднання країни, мережа якого охоплює практично всіх сільськогосподарських товаровиробників [5]. При цьому, вітчизняний кооперативний рух наразі знаходиться у стані відродження.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інфраструктурне забезпечення розвитку експортної діяльності аграрного сектора має здійснюватися сукупністю міжнародних, державних, підприємницьких і громадських організацій, які забезпечуватимуть обслуговування суб'єктів зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією. Їх функціональним завданням є маркетингове, інформаційно-консультаційне, транспортне забезпечення та забезпечення та експортний супровід.

Головними принципами формування та розвитку сучасної інфраструктури для забезпечення експорто-орієнтованої діяльності аграрного сектора повинні бути:

- ✦ активізація біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією на основі сучасних біржових механізмів електронної торгівлі з використанням деривативів (ф'ючерсних контрактів і опціонів) з метою страхування (хеджування) цінних ризиків;
- ✦ формування системи форвардної торгівлі з використанням оптимальної системи гарантованого виконання зобов'язань за відповідними контрактами;
- ✦ розвиток системи аграрних розписок та інших товаророзпорядчих документів, що фіксують зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою;
- ✦ розбудова мережі оптових сільськогосподарських ринків, що сприятиме прискоренню процесу реалізації та забезпечить можливість формування великих партій однорідного товару для експорту;
- ✦ модернізація логістичних мереж і транспортної інфраструктури на основі державно-приватного партнерства;
- ✦ розвиток національної сертифікаційної системи та системи контролю за безпечністю експортної продукції та його адаптація до міжнародних вимог;
- ✦ забезпечення розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;
- ✦ підтримка розвитку асоціацій, спілок та фондів експортерів як основного активно діючого елемента існуючої в Україні інфраструктури експортних операцій. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Алейнікова О. В. Механізми формування інфраструктури аграрного ринку України / О. В. Алейнікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 24. – С. 144–148.
2. Як реалізувати експортний потенціал України за умов глобалізації: пропозиції щодо політики сприяння розвитку українського експорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://platforma-msb.org/wp-content>.
3. Виставково-ярмаркова діяльність в Україні [Електронний ресурс]. – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
4. Головачова О. С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку України / О. С. Головачова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5. – С. 178–183.

5. Зінчук Т. О. Роль європейської асоціації сільськогосподарських кооперативів COPA/COGECA у досягнення аграрної справедливості [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/1002/1/Cooperative_marketing_39-45.pdf

6. Китай проінвестує 2,6 млрд долари в український агро-сектор / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://project.ukrinform.ua/news/42692/?lang=ru>

7. Климюк Л. М. Формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку: регіональний аспект : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / Л. М. Климюк. – Держ. агро-екол. ун-т. – Житомир, 2003. – 20 с.

8. Майстро С. В. Формування та напрямки державного регулювання розвитку інфраструктури аграрного ринку [Електронний ресурс] / С. В. Майстро. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/DeBu/2007-2/doc/2/08.pdf

9. Назарова Л. В. Необхідність розвитку інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств / Л. В. Назарова // Бізнес Інформ. – 2012. – № 11. – С. 158–161.

10. Регіональний центр міжнародних проєктів і програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intprog.kh.ua/about-us/>

11. Сайкевич М. І. Асоціації експортерів / М. І. Сайкевич, О. Д. Сайкевич // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3 (105). – С. 171–178.

12. Трецов М. М. Розвиток інфраструктури аграрного ринку в регуляторному середовищі держави як один з основних шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / М. М. Трецов // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 73–82.

13. Томчук О. В. Сучасний стан, особливості функціонування та перспективи розвитку біржової діяльності в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Томчук. – Режим доступу : <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/2154.pdf>

14. Черемис В. А. Інноваційні основи формування та розвитку інфраструктури аграрного ринку регіону [Електронний ресурс] / В. А. Черемис. – Режим доступу : http://ird.gov.ua/irdd/d20151114_a805_Chemerysa.pdf

15. Шмига О. О. Інфраструктурне забезпечення ефективного розвитку ринку продукції АПК : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / О. О. Шмига. – Тернопільський держ. економічний ун-т. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

16. Connecting to Compete 2014. The International Bank for Reconstruction and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Trade/LPI2014.pdf>

REFERENCES

Aleinikova, O. V. "Mekhanizmy formuvannya infrastruktury ahrarnoho rynku Ukrainy" [Mechanisms of formation of infrastructure of the agrarian market of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 24 (2010): 144-148.

Cheremys, V. A. "Innovatsiini osnovy formuvannya ta rozvytku infrastruktury ahrarnoho rynku rehionu" [Innovative basis of formation and development of agrarian market infrastructure in the region]. http://ird.gov.ua/irdd/d20151114_a805_Chemerysa.pdf

"Connecting to Compete 2014. The International Bank for Reconstruction and Development". <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Trade/LPI2014.pdf>

Holovachova, O. S. "Problemy ta perspektyvy rozvytku infrastruktury ahrarnoho rynku Ukrainy" [Problems and prospects of development of infrastructure of the agrarian market of Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 5 (2013): 178-183.

"Kytai proinvestuie 2,6 mlrd dolary v ukrainskyi ahrosetektor" [China to invest \$ 2.6 billion in the Ukrainian agribusiness]. <http://project.ukrinform.ua/news/42692/?lang=ru>

Klymiuk, L. M. "Formuvannya ta funktsionuvannya infrastruktury ahrarnoho rynku: rehionalnyi aspekt" [The formation and functioning of agrarian market infrastructure: a regional perspective]. *Avtooref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.02*, 2003.

Maistro, S. V. "Formuvannya ta napriamky derzhavnoho rehuliuвання rozvytku infrastruktury ahrarnoho rynku" [Formation and directions of state regulation of development of agrarian market infrastructure]. http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/DeBu/2007-2/doc/2/08.pdf

Nazarova, L. V. "Neobkhdnist rozvytku infrastrukturnoho zabezpechennia zovnishnyoekonomichnoi diialnosti ahrarnykh pidpriemstv" [The necessity of development of infrastructural support of foreign economic activities of agricultural enterprises]. *Biznes Inform*, no. 11 (2012): 158-161.

Rehionalnyi tsentr mizhnarodnykh proektiv i proham. <http://www.intprog.kh.ua/about-us/>

Saikevych, M. I., and Saikevych, O. D. "Asotsiatsii eksporteriv" [Exporters Association]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (105) (2010): 171-178.

Shmyha, O. O. "Infrastrukturne zabezpechennia efektyvnoho rozvytku rynku produktsii APK" [Infrastructure ensure the effective development of the market of agricultural products]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.02*, 2005.

Treshchov, M. M. "Rozvytok infrastruktury ahrarnoho rynku v rehuliatornomu seredovyschi derzhavy yak ody z osnovnykh shliakhiv pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpriemstv" [Development of agricultural market infrastructure in the regulatory environment of the state as one of the main ways of improving the competitiveness of agricultural enterprises]. *Ekonomicnyi prostir*, no. 24 (2009): 73-82.

Tomchuk, O. V. "Suchasnyi stan, osoblyvosti funktsionuvannya ta perspektyvy rozvytku birzhovoi diialnosti v Ukraini" [Current state, features of functioning and prospects of development of exchange activity in Ukraine]. <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/2154.pdf>

"Vystavkovo-yarmarkova diialnist v Ukraini" [Exhibition and fair activity in Ukraine]. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. <http://www.me.gov.ua/>

"Yak realizuvaty eksportnyi potentsial Ukrainy za umov hlobalizatsii: propozytsii shchodo polityky spriyannia rozvytku ukrainskoho eksportu" [How to realize the export potential of Ukraine in conditions of globalization: proposals for policy to promote the development of Ukrainian export]. <http://platforma-msb.org/wp-content>

Zinchuk, T. O. "Rol yevropeiskoi asotsiatsii silskohospodarskykh kooperatyviv COPA/COGECA u dosiahnennia ahrarnoi spravedlyvosti" [The role of the European Association of agricultural cooperatives COPA/COGECA in the achievement of agrarian justice]. http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/1002/1/Cooperative_marketing_39-45.pdf